

Sivistysvaliokunta

Lausuntopyyntö 26.04.2024

Kirjallinen lausunto valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2025-2028

Suomen opiskelijakuntien liitto - SAMOK ry kiittää mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2025-2028, ja lausuu kunnioittaen seuraavaa.

Aikuiskoulutustuen korvaava järjestelmä

Aikuiskoulutustuen korvaavalle järjestelmälle kohdennetaan vuosittain 10 miljoonaa euroa, joka on tarkoitus kohdentaa erityisesti erityisopettajien ja sairaanhoitajien koulutustarpeeseen vastaamiselle. SAMOK näkee päätöksen olevan oikeasuuntainen työvoimapula-aloille kouluttautumisen kannalta. SAMOK kuitenkin toteaa, ettei erillinen, osalle aloista kohdentuva järjestelmä kykene yksin korvaamaan aikuiskoulutustuen hyötyjä.

Opiskelijoiden siirtäminen yleisen asumistuen piiristä opintotuen asumisalisalle

Julkisen talouden suunnitelman mukaan opiskelijat siirretään yleisen asumistuen piiristä opintotuen asumisalisalle. SAMOK näkee, että opiskelijoiden siirtäminen opintotuen asumisalisään on valtava heikennys opiskelijoiden toimeentuloon ja koulutuksen saavutettavuuteen. Mikäli opintotuen asumisalisän maksimitaso asetetaan 260 euroon, tarkoittaa siirtymä 134 euron leikkausta pääkaupunkiseudulla asuvan opiskelijan toimeentuloon verrattuna yleisen asumistuen maksimitasoon. Mikäli asumisalisän tasoa verrataan ennen 1.4. voimaan astuneita yleisen asumistuen lakimuutoksia, on opiskelijan toimeentulon pudotus Helsingissä suurimmillaan 205 euroa. Kuntaryhmässä 2 (1.4.2024 alkaen) leikkaus yksinasuvien opiskelijaruokakuntien toimeentuloon on suurimmillaan 52,90 euroa ja samassa ryhmässä (ennen 1.4.2024, kuntaryhmä 3) 97,60 euroa. Opintorahan ostovoima on heikentynyt jo ennen toimeentuloon kohdistuneita muutoksia 170 vuodesta 2017. Opintotuen valtiontakauksen kasvattaminen kattaa hädin tuskin opintorahan ostovoiman heikkenemisen. SAMOK arvioi, että 260 euron suuruiselle asumisalisään siirtyminen tarkoittaisi, että opiskelijoiden toimeentulosta yli 60 prosenttia on lainaa. Vuonna 2022 ammattikorkeakouluopiskelijan laina oli keskimäärin 17 800 euroa, mutta opintolainan valtiontakauksen nostamisen myötä lainan määrä lisääntyy huomattavasti. Asumisalisään siirtyminen todennäköisesti lisää opintolainan käyttöä.

SAMOK kantaa huolta toimeentulon heikennysten vaikutuksista opintojen etenemiseen. Eurostudent VIII -tutkimuksen mukaan opiskelijoiden työssäkäynti oli lisääntynyt keskimäärin 1,7 viikkotyötunnilla ja opintoihin käytettävä aika vähentynyt 2,6 viikkotyötunnilla, kun tuloksia verrataan vuoden 2019 tutkimuksen tuloksiin. Vuoden 2016 ja 2019 tutkimusten välillä opintoihin käytetty aika oli vähentynyt keskimäärin 3,5 tunnilla. Tätä voidaan osin selittää vuonna 2017 voimaan astuneilla opintotukimuutoksilla, jolloin opintorahan tasoa laskettiin ja opiskelijat siirrettiin yleisen asumistuen piiriin.

Opiskelijoiden toimeentulosta leikkaaminen tarkoittaa monissa tapauksissa työhön käytettävän ajan lisäämistä, jonka voidaan arvioida suoraan olevan poissa opiskelijan pääasiallisesta tehtävästä, eli opiskelusta. Opintoihin käytettävän ajan väheneminen voi tarkoittaa opintojen viivästymistä, mutta myös hyvinvoinnin heikentymistä. Huoli omasta toimeentulosta oli myös korkeakouluopiskelijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimuksen (2021) mukaan yksi merkittäviä mielen hyvinvointia heikentäviä tekijöitä oli huoli omasta toimeentulosta.

Asumisliisalle siirtyminen jättää huomioimatta opiskelijoiden muuttuvat elämäntilanteet opintojen aikana. Aiemman lainsäädännön mukainen asumisliisä ei ole mahdollista saada sairauspäivärahan kanssa samanaikaisesti, joka tuottaa tarpeettomia siirtymäaikoja opiskelijoiden toimeentulojärjestelmässä yleisen asumistuen ja opintotuen asumisliisän välillä. Aiemman lainsäädännön mukainen asumisliisä on myös sidottu opintotukikuukausien käyttöön. Tämä tarkoittanee sitä, että osa opiskelijoista siirtyy kesäaikana yleisen asumistuen käyttäjäksi ja toimeentulotuen piiriin. Erityisesti SAMOK haluaa huomion kiinnittyvän opintotukikuukausien määrän vähentämiseen, joka tapahtui vuonna 2017 voimaan astuneen uudistusten yhteydessä. Tukikuukausien loppuminen voikin tarkoittaa sitä, että opiskelija siirtyy opintojensa aikana yleisen asumistuen piiriin, joka pahimmillaan pakottaa opiskelijapareja ja kimpas-asujia muuttamaan erilleen, kun yleinen asumistuen ja opintotuen asumisliisän huomioitavat tulot eriävät keskenään.

SAMOK näkee, että opiskelijoiden toimeentuloon kohdistuvia kysymyksiä tulisi käsitellä kokonaisuutena. Opintotuen kokonaisuudistus käynnistettiin tammikuussa 2024. Erilliset säästötoimenpiteet uudistusprosessin aikana heikentävät työryhmän mahdollisuuksia opiskelijoiden toimeentulon kokonaisvaltaisen tarkastelulle.

Erityisryhmien investointiavustuksen tason laskeminen

Samanaikaisesti erityisryhmien investointiavustuksen tasoa lasketaan 43 miljoonasta eurosta 15 miljoonaan euroon vuodessa. Erityisryhmien investointiavustuksesta rahoitetaan myös opiskelija-asuntohankkeita. Opiskelija-asuntojen käyttöaste oli vuonna 2023 keskimäärin 98 prosenttia (Suomen opiskelija-asunnot SOA ry:n tilastointi). Käyttöaste on ennätyksellisen korkea, joka kuvaa opiskelija-asuntojen suurta kysyntää.

Opiskelijabarometrin mukaan vuonna 2022 31 prosenttia opiskelijoista asui opiskelija-asunnoissa ja 57 prosenttia yksityishenkilön vuokraamassa asunnossa tai ammattimaisen vuokranantajan asunnossa. Ilman riittävää opiskelija-asuntotarjontaa opiskelijoiden on haastavaa alentaa nykyisiä asumiskustannuksiaan.

SAMOK muistuttaa, että opiskelijoiden on haastavaa muuttaa asumisen kustannuksiaan, mikäli uusia opiskelija-asuntohankkeita ei voida käynnistää opiskelija-asuntokannan laajentamiseksi. SAMOK haluaa myös huomauttaa, ettei investointiavustuksista leikkaaminen tuo haluttuja säästöjä, vaan tuottaa tappiota. Ilman investointiavustuksia on todennäköistä, että moni kaavailluista hankkeista peruuntuu. Leikkauksen on arvioitu supistavan rakennustuotantoa yli kolmella sadalla miljoonalla, kun investointiavustuksen määrä suhteutetaan sen osuuteen hankkeiden kokonaiskustannuksista, joka on keskimäärin 15,4 prosenttia.

Koulutuksen rahoitus

Julkisen talouden suunnitelman mukaan korkeakouluissa lisätään jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia. SAMOK huomauttaa, ettei avoimen korkeakoulun maksujen korottaminen lisää jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia, vaan pikemminkin heikentää niitä. Samalla se, että ammatillisen koulutuksen rahoituksen vähennys kohdistetaan aikuisten, jo toisen asteen ammatillisen tutkinnon tai korkea-asteen tutkinnon suorittaneisiin, vähentää omalta osaltaan jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia. SAMOK näkee, että korkeakoulututkinnon suorittaneilla tulee olla mahdollisuus täydentää osaamistaan ammatillisella tutkinnolla myös jatkossa.

Pyrkimys nostaa korkeakoulutettujen nuorten aikuisten määrää ei toteudu saavutettavuutta heikentämällä. Ammatillisen koulutuksen rahoitusta vähennetään ja SAMOK on huolissaan, millaisia vaikutuksia tällä päätöksellä on nuorten jatkokouluttautumismahdollisuuksiin. On selvää, ettei rahoituksen vähennyksen kohdentaminen aikuisille, jo toisen asteen ammatillisen tutkinnon tai korkea-asteen tutkinnon suorittaneisiin ole yksinkertaista. Leikkaukset tullee vaikuttamaan koko ammatillisen koulutuksen kenttään. Näin ollen resurssien heikkeneminen vaikuttanee myös siihen, millaisilla valmiuksilla toiselta asteelta korkeakouluun siirrytään. SAMOK huomauttaa, että osaamistaso ei nouse koulutustasoa nostamalla ilman riittäviä resursseja niin toisella asteella kuin korkeakoulussa.

Valtion tutkimus- ja kehittämismenoja nostetaan asteittain. SAMOK toivoo, että panostukset näkyisivät myös ammattikorkeakouluissa, joissa on huutava tarve perusrahoituksen korotukselle. Tutkimus- ja kehitystoiminta on lisääntynyt ammattikorkeakouluissa vuosien saatossa runsaasti ja opiskelijat ovat havainneet, että toisinaan opettajilla menee suhteettoman paljon aikaa hankkeisiin, mikä on pois opetuksesta. Koulutuksen on oltava ensisijaista. Tutkimus- ja kehittämishankkeilla on

paikkansa ammattikorkeakoulutuksessa kunhan opiskelijat ovat vahvasti mukana hankkeissa.

Nuorisoalan rahoitus

Hallitusohjelman mukaan kansakuntamme menestys riippuu siitä, miten nuorillamme menee. Kuitenkin suunnitelmassa nuorisoalan rahoitukseen kohdistetaan lisäleikkauksia hallitusohjelmassa jo päätettyjen leikkausten lisäksi. Tarkat kohdennukset päätetään budjettiriihessä, mutta tämä voi tarkoittaa yli 20 prosentin leikkauksia nuorisoalalle ja suomalaiseen nuorisotyöhön vuodesta 2023 vuoteen 2026.

Nuorisotyöhön ja -järjestöihin kohdistuvat lisäleikkaukset on estettävä. Valtionavustusleikkaukset on tehtävä harkitusti ja eri palvelujen yhteiskunnallisen tarpeen perusteella, ei esimerkiksi entisen arpajaislain jakosuhteeseen pohjalta. Nuoret itse päättävät nuorisojärjestöjen toiminnan tavoitteet ja painopisteet. Olisi erittäin kummallista, että nuorten itsensä organisoimasta toiminnasta säästetään merkittävästi kun valitaan säästökohteita.

Nuorisoalan rahoitus on osa opetus- ja kulttuuriministeriön valtionavustuksia. Valtionavustuksiin kohdistui lisäleikkauksia jo aiemmin hallitusohjelmassa päätettyjen säästöjen lisäksi. Hallitusohjelmassa päätettyä, vuosien 2026 ja 2027 OKM:n valtionavustuksiin kohdennettuja leikkauksia aikaistetaan vuodella, minkä lisäksi vuonna 2025 tehdään 25 miljoonan euron lisäleikkaus. Näin ollen sekä vuoden 2025 että vuoden 2026 valtionavustuksista leikataan 75 miljoonaa euroa (verrattuna vuoteen 2023), jolloin hallituskauden aikana OKM:n valtionavustuksiin kohdistuu yhteensä 150 miljoonaa euroa leikkauksia hallituskautta edeltävästä tasosta.

Nuorisotyöhön tai valtionavustuksiin laajemmin kohdistuvia leikkauksia ei ole kohdennettu vielä tuleville vuosille, mutta mittakaavaa antaa se, että nuorisotyön koko budjetti oli vuoden 2024 OKM:n talousarviossa noin 74 miljoonaa euroa. OKM myöntää valtionavustuksia nuorisotyön lisäksi esimerkiksi koulutukseen, kulttuuriin, tieteeseen ja urheiluun. Kohdennuksista päätetään tarkemmin syksyn budjettiriihessä.

Mikäli OKM:n valtionavustusten leikkaukset toteutettaisiin entisen arpajaislain jakosuhteen mukaisesti, nuorisoalaan kohdistuisi 9 % leikkauksista. Se voisi tarkoittaa rahoituksen pienenemistä 13,5 miljoonalla eurolla vuonna 2026 (verrattuna vuoteen 2023). Vuonna 2024 OKM:n nuorisotyön kokonaisbudjetti oli noin 74 miljoonaa euroa. Nuorisotyön valtionavustusten kokonaisbudjetti on siitä noin 65 miljoonaa, valtakunnallisten nuorisojärjestöjen avustuksia oli tästä 18 miljoonaa euroa.

Päätökset voivat tarkoittaa siis jopa yli 20 prosentin leikkauksia nuorisoalalle. Tämä olisi kohtalokasta suomalaiselle nuorisotyölle ja nuorisojärjestötoiminnalle. Koska kohdennuksia ei ole päätetty, voivat leikkaukset olla myös vielä suurempia.

Helsingissä 2.5.2024

Lauri Kujala
Puheenjohtaja

Vellu Taskila
Toiminnanjohtaja

Lisätietoja:

Erica Alaluusua
Sosiaalipolitiikan asiantuntija
erica.alaluusua@samok.fi
040 7731854

Johanna Fonsell
Koulutuspolitiikan asiantuntija
johanna.fonsell@samok.fi
050 389 1014